

МЕДІАЦІЯ І КОГНІТИВНА ВІЙНА: МІЖ КОМУНІКАЦІЄЮ, МАНІПУЛЯЦІЄЮ ТА СТІЙКІСТЮ СУСПІЛЬСТВ

Ключові слова: когнітивна війна; стратегічні комунікації; медіація.

Keywords: cognitive warfare; strategic communications; mediation.

У ХХІ ст. війна дедалі рідше обмежується класичним збройним протистоянням. Поряд із військовими, економічними та кібератаками ключовим полем конфлікту стає свідомість людини. Саме у цій площині формується феномен когнітивної війни – цілеспрямованого впливу на сприйняття реальності, емоції, цінності та поведінкові установки індивідів і суспільств. У таких умовах особливого значення набуває медіація як інструмент комунікації, посередництва та зниження конфліктності. Водночас медіація може бути не лише засобом миру, а й полем маніпуляцій, якщо її принципи використовуються у викривленому вигляді в інформаційних та когнітивних операціях. Метою дослідження є аналіз співвідношення медіації та когнітивної війни, а також визначення потенціалу медіації як інструменту підвищення суспільної стійкості в умовах гібридних загроз.

Когнітивна війна є логічним продовженням інформаційної війни, але має значно глибший характер. Якщо інформаційна війна спрямована на поширення фейків, пропаганди чи маніпулятивних повідомлень, то когнітивна війна націлена на зміну способу мислення, формування викривлених інтерпретацій подій та руйнування здатності до критичного аналізу. Її метою є не переконати, а перепрограмувати. Основними інструментами когнітивної війни є: фрагментація інформаційного простору; когнітивне перенавантаження; емоційна поляризація; підміна понять і смислів; створення альтернативних «реальностей» [2].

У підсумку суспільство втрачає спільне поле значень, що унеможлиблює раціональний діалог і сприяє радикалізації. Саме тут когнітивна війна безпосередньо перетинається з проблематикою медіації, адже будь-яке посередництво ґрунтується на спільному розумінні проблеми та мінімальному рівні довіри між сторонами.

Класично медіація розглядається як альтернативний спосіб врегулювання конфліктів, що базується на принципах добровільності, нейтральності, конфіденційності та рівності сторін. У міжнародних відносинах і політичній сфері медіація виконує функцію зниження напруги, створення каналів діалогу та пошуку компромісних рішень. Однак у сучасному інформаційному середовищі сама ідея медіації зазнає трансформації. У когнітивній війні агресор часто імітує медіаційні підходи, пропонуючи «діалог», «альтернативні точки зору» або «баланс думок», які насправді слугують легітимації маніпулятивних наративів. Так виникає феномен псевдомедіації, коли комунікація використовується не для врегулювання конфлікту, а для його поглиблення [1].

У межах когнітивної війни медіація може виконувати подвійну роль. З одного боку, вона стає об'єктом атак, коли руйнується довіра до інститутів посередництва,

міжнародних організацій або незалежних медіаторів. З іншого боку, медіаційні практики можуть використовуватися як інструмент маніпуляції, зокрема через: нав'язування фальшивої симетрії між агресором і жертвою; підміну понять «мир» і «капітуляція»; використання риторики примирення для зняття відповідальності з агресора; тиск на суспільство через заклики до «втоми від конфлікту [6]».

Такі практики особливо небезпечні у демократичних суспільствах, де свобода слова і плюралізм думок є базовими цінностями. У цьому контексті когнітивна війна використовує саме ті механізми відкритості, які покликані захищати демократію.

Попри ризики, медіація має значний потенціал як засіб підвищення когнітивної та соціальної стійкості. Йдеться не лише про класичну конфліктну медіацію, а й про ширше розуміння медіації як культури комунікації. По-перше, медіація сприяє розвитку критичного мислення, адже передбачає усвідомлення інтересів, позицій і мотивів сторін. По-друге, вона формує навички слухання, аналізу аргументів і відокремлення фактів від інтерпретацій. По-третє, медіаційні підходи дають змогу відновлювати довіру в умовах фрагментованого інформаційного простору [3]. На рівні суспільства медіація може стати елементом стратегічних комунікацій, спрямованих на: відновлення спільного поля значень; зниження рівня поляризації; протидію радикалізації; підтримку демократичного діалогу. Отже, медіація у поєднанні з медіаграмотністю та інформаційною безпекою формує основу для когнітивного захисту суспільств [4; 7].

Тож когнітивна війна є одним із ключових викликів сучасної міжнародної безпеки, оскільки спрямована на порушення базових механізмів соціальної взаємодії та демократичного діалогу. У цьому контексті медіація постає водночас уразливою сферою і потужним інструментом протидії. З одного боку, принципи медіації можуть бути викривлені та використані у маніпулятивних цілях. З іншого – саме медіаційна культура, заснована на відповідальній комунікації, критичному мисленні та усвідомленні цінностей, здатна стати ефективною відповіддю на когнітивні атаки. У перспективі поєднання медіації, стратегічних комунікацій та освіти є ключем до формування стійких суспільств, здатних протистояти не лише збройним, а й когнітивним загрозам.

Джерела та література

1. Cognitive Warfare. First NATO scientific meeting on Cognitive Warfare / B. Claverie, B. Prébot, N. Buchler & du Cluzel F. Bordeaux, 2021. URL: <https://innovationhub-act.org/wp-content/uploads/2023/12/Cognitive-Warfare-Symposium-ENSC-March-2022-Publication.pdf>
2. Pomerantsev P. How to Win an Information War: The Propagandist Who Outwitted Hitler. London: Faber & Faber, 2023. 320 p.
3. Report on EEAS Activities to Counter FIMI 2022 – The EU's approach to countering information manipulation and interference (FIMI). *European External Action Service (EEAS)*. 07 February 2023. Brussels, 2023. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/2022-report-eeas-activities-counter-fimi_en
4. Гібридна війна: in verbo et in praxi: монографія / за заг. ред. проф. Р. О. Донова. Вінниця: ТОВ «НіланЛТД», 2017. 412 с.

5. Іваньо С. Гібридна війна в історичному вимірі: трансформація інформаційних практик у контексті російської агресії проти України (2014–2022 рр.). *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 12(42). DOI: 10.52058/2786-6300-2025-12(42)-776-789.

6. Почепцов Г. Сенси і війни: Україна і Росія в інформаційній і смисловій війнах. Київ, 2016. 312 с.

7. Світова гібридна війна: Український фронт / під гол. ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. 496 с.

Мелентьєва Вероніка

Донецький національний університет імені Василя Стуса

НАРАТИВ ЗАХИСТУ РОСІЙСЬКОМОВНОГО НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Ключові слова: російсько-українська війна, російська пропаганда, інформаційна війна, русский мир, українофобія.

Keywords: Russian-Ukrainian war, Russian propagation, information war, Russian world, Ukrainophobia.

Війна Російської Федерації проти України супроводжується не лише бойовими діями, але й низкою масштабних інформаційних кампаній, які мають на меті виправдання агресії як в російському та українському інформаційному просторі, так і на міжнародній арені. Одним із ключових інструментів російської пропаганди є поширення легітимаційних політичних наративів, зокрема тези про «захист російськомовного населення», яка використовується для обґрунтування дій Росії щодо України. Цей наратив використовувався з початку російської агресії проти України у 2014 р. як під час окупації та анексії Криму, так і в процесі ескалації конфлікту на сході України. Вже в 2022 р. він знову став елементом пропаганди. Водночас Росія також поширювала тези про «демілітаризацію та денацифікацію України» для маніпулювання громадською думкою.

Ще у 2014 р. Володимир Путін заявив: «Ми завжди будемо захищати етнічних росіян в Україні і ту частину українського населення, українського народу, яка відчуває свій нерозривний не тільки етнічний, а й культурний, мовний зв'язок із Росією, відчуває себе частиною широкого російського світу» [4]. Ці слова яскраво показують те, як він маніпулює ідеєю захисту росіян, аби виправдати напади та посилити свій вплив у світі. У своїй промові він не говорить тільки про тих, хто має російське походження, а й навмисно зараховує до «своїх» усіх українців, які просто розмовляють російською мовою чи мають спільне минуле з Росією. Тобто виходить, що будь-який культурний зв'язок він перетворює на офіційний привід втручатися у внутрішні справи іншої незалежної держави. Усе це дуже схоже на просування ідеології так званого «русского мира», де людей об'єднують за мовою чи історією, не звертаючи уваги на те, громадянами якої країни вони є насправді. Таким хитрим способом Путін створює величезну групу людей, яких